بینەر لەشانۆی کوردی دا.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

هەرکات باسی شانۆی کوردی بکەین، دەبێت بینەر وەك پارچەیەکی هەرە کاریگەرو زیندووی جەستەی شانۆ تەماشا بکەین و پرسیاری ئەوە لەخۆمان بکەین، ئاخۆ لەو هەلو مەرج و ئاستەنگە دژوارانەی شانۆی کوردی پێیدا تێدەپەڕێ، بینەر لەکوێ ی هاوکێشە شانۆییەکە دایە؟
ئایا بینەر چ رۆڵێکی هەیە لەچارەسەرکردنی ئەو کێشانەو تا ئێستا لەو ئاستە مەعریفی و هوشیارییە دایە کە بتوانێت چارەنووسی شانۆی کوردی لەئەستۆ بگرێ و متمانەی پێ بکرێ؟
خۆ دیارە بینەری ئێمە بەدرێژایی دیرۆکی شانۆی کوردی، هەمیشە تینووی شانۆ بووە، پێی وابووە شانۆ مینبەرێکی کاریگەرە بۆ هەڵبڕینی دەنگی ئازادی، وروژاندنی هەقیقەت، گوزارشت کردن لەئەشکەنجەو ئازارەکانی میللەت.
بۆیە هەرکات دەرگای شانۆیان لەسەر داخستبێ، بە پەنجەرەکانەوە هاتۆتە ناو هۆڵی شانۆ، ئەگەر پەنجەرەکانیشیان داخستبێ، ئەوە دەرگاو پەنجەرەکانی لە بەخۆوە دەرهێناوە، بۆ ئەوەی شانۆ ببینێ.
ئەمە لە زەمەنێکدا کە شانۆ دەزێکی نەتەوەیی بوو، چەکێك بوو بۆ مقاوەمەت و خۆ راگری.
ئەو کات شانۆ لەشارو لەشاخ و لەقوتابخانەو لەدەشتودەر، لەهەر شوێنی بینەری لێ بوایە، گوتاری خۆی دەگەیاند.
هەموو شتێ لە تێکست و ئامانج و نواندندا کە دەبەوە، بەڵام بینەرێکی پڕ لەتاسەت هەبوو بە جۆشەوە لەچاوەڕوانیت دابوو.
شانۆکارەکانیش لەو سەردەمەدا، بەهەمان حەماسی بینەر لەئێستا زۆترو بە گەرم و گوڕترو رۆحیەتێکی نەتەوەیی و هونەرێکی بەکەڵتر لەسەر شانۆ دەوەستان.
بەڵام لەگەڵ تێپەڕ بوونی زەمەن و دەرهاوێشتەکانی، بە پێی رۆژان وەزیفەی شانۆ لەجاران قورستر بوو، ئەرکی بینەریش بۆ لەئامێز گرتنی شانۆ سەختتر بوو..
شانۆ لەهەموو سەردەمەکدا لەرەحمی ئەو سەردەمە لەدایك دەبێت کە تێیدا دەژیت، زادەی حاڵەتە سایکۆلۆژی و فسیۆلۆژی ئەو کۆمەڵگایەیە کە ناتوانێت ببێتە پارچەیەکی لێك دابڕاو.

شانۆو کۆمەڵگا لەدوو جەمسەرەوە بەیەك دەگەنەوە:
لەجەمسەری یەکەمیاندا: هەمیشە کۆمەڵگا مەدەنییەکان، ئەوانەی

شارستانیەتێکی دێرین و کولتوورێکی زیندوویان هەیە، شانۆ لەپێشەوەی پێداویستییە بایەخدارەکانی ژیانی خۆیان دادەنێن، ئەوەندەی بوون و نەبوونی نان و ئاو لەشانۆ دەڕوانن، بۆیە هەرگیز ناتوانن دەست بەرداری شانۆ بن.
بەشێکی زۆر لەژیانی خۆیان بۆ شانۆ تەرخان دەکەن، ئیدی شارەکانیان پڕ دەکەن لەهۆڵی شانۆیی، بۆ ئەوەی هەمیشە شانۆ لەو هۆڵانەدا جمەی بێ.
پەرە بەپەروەردەو دروست بوونی شانۆکار دەدەن و وڵاتیان پڕ دەکەن لە فێرگەو سەنتەرو ئەکادیمیای شانۆیی.
بۆیە هەرگیز هۆڵەکانیان بێ نمایشی شانۆیی نابێت و بژاڤی شانۆییش لە جووڵە ناکەوێت.
لەجەمسەری دووەمدا: شانۆ وەزیفەی پەیوەستی خۆی بە پیشکەوتنی کۆمەڵگاو بەرزکردنەوەی ئاستی هوشیاریی و مەعریفی، بە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا بەرجەستە دەکات، لەو ناوەندەدا بینەری شانۆیی دەبێتە بینەرێکی خاوەن ئەزموون و شارەزا کە لەشانۆ بگاو وەرگرێکی هوشیار بێت لەپرۆسەی شانۆیی دا.
بەم شێوەیە، هەم کۆمەڵگا خزمەتێکی بایەخدار پێشکەش بەرەوشی شانۆ دەکات، هەم لە بەرامبەردا شانۆ ڕۆڵی خۆی دەبینێ لەهوشیارکردنەوەی کۆمەڵگاو تێر کردنی هزرو خواستە ڕۆحیەکانی.

شانۆ چ بینەرێکی دەوێ؟
بینەر پارچەیەکی زیندووی ڕەگەزەکانی شانۆیە و هەموو پێکهاتەکانی شانۆ ئاراستەی بینەر دەکرێن، بۆ ئەوەی ئەویش بەرۆڵی خۆی هەوڵی ئەوە بدات بەهەموو توانا سایکۆلۆژی و فیزیکی و ئایدۆلۆژییەکانی خۆیەوە، توانای ئەوەی هەبێت، هەموو ئەو تەوژمانە وەربگرێت کە ئاراستەی دەکرێت، چونکە هیچ لەڕەگەزەکانی دیکەی شانۆ نابنە ئەلتەرناتیف بۆ بینەرو شوێنی ئەو لەنمایشێکی شانۆیدا پڕ ناکەنەوە تەنها بینەر خۆی نەبێت .
لەقۆناغی دووەمی وەرگرتن دا، دەبێت وەرگر دەسەڵاتی ئەوەی هەبێت، هەموو توانا مەعریفی و هونەری و زانستیەکانی خۆی بخاتە گەڕ، بۆ خوێندنەوەی ئەو هێماو ستاتیکاو دەلالات و پرسیارە نادیارانەی بەرکەوتە لەگەڵ مێشك و هزری دا دروست دەکەن.
چون لەشانۆی نوێ دا، شانۆ هەر تەنها زمانێکی نییە بۆ وەرگرتن، کە دەق بە تەنها سەرچاوەی وەرگرتن بێت و بینەر پشتی پێ ببەستێت، ئێستا جەستەی ئەکتەرو تەکنیکی شانۆیی و سینۆگرافیاو ئەدای ئەکتەر، بینەر دەوروژێنن و شوێنی دەق دەگرنەوە، هەم بە گەیاندنی پەیامی شانۆیی، هەم بە هەژاندنی بینەرو جولاندنی هەستەکانی، بە

ئەوەی هەر كاتێ پەردەی شانۆ دادرایەوە، كاریگەری و ئاسەواری ئەو رەگەزانە بەئاسانی لەسەر هەست و مێشك و دەروونیدا كات□ ن□بنەوەو تا دێر زەمانێك لە زەهن و ئەندێشەی دا خول بخۆنەوە.

كەواتە چەند ئەوەندەی دەرهێنەرو ئەكتەرو هونەركارەكانی دیكە هەر یەكەو ئەركی تایبەتی خۆیان لەسەر شانۆدا هەیە، بینەریش بەفۆرمێكی تر، بەڵام بەهەمان ئاست ئەركی هەیە بۆ تەواوكردنی پەیامی شانۆیی.

دەسەڵاتی بینەر دەسەڵاتێكی رەهایە:

لە بەر ئەوەی هەموو ئاراستەكان بەرەو رووی بینەرەو هەموو ئامانجەكانیش لەكۆتایی دا بۆ خزمەتی بینەرە، بۆیە بینەر یەكەم ماف و دوا مافی قسە كردنی هەیە، لەسەر هەر بەرهەمێكی شانۆیی، بەقەبوڵ كردنی یا ڕەتكردنەوەی، بۆ ئەمڕۆ، یان سبەینێ.

زۆر جاران كاتێ هەندێ لەدەرهێنەرو ئەكتەرەكان شكست د□ن□ن، دەبن بەپارێزەری خۆیان و پاساو بۆ شكستەكانیان دەه□ن□ن□وە، كەچی (سیزیف ئارنۆ) ی گەورە رەخنەگری شانۆیی بەریتانی دەڵێت: دەرهێتەر تا دوا لەحزەی ژەنەرال پر□ق□ مافی قسەكردنی هەیە، بەڵام دوای ئەوە تەنها رەخنەگرو بینەران مافی ه□س□□نگاندنیان بۆ دەمێنێتەوە، تەنانەت راو بۆچوونی رەخنەگرەكانیش وەك بڕیاری بینەر رەها نیە، هەركاتێكیش بینەر بەرهەمێكی خستە سەبەتەی پەراوێزخستن، هیچ هێزێك نامێنێ ئەو بەرهەمە، یا ئەو دەرهێنەرو ئەكتەرە بگەڕێنێتەوە سەر ئاستی شكۆمەندی خۆی بەر لەشكست.

بەڵام دەكرێ لەپەراوێزی ئەودەسەڵاتە رەهایە بپرسین، ئەرێ كامە بینەرە خاوەنی بڕیاری رەهایە؟

ئەو بینەرە سادەیەی كە پێوەری گشتی لای ئەو تەنیا كات بەسەر بردن و پێكەنینێكی كاتی رووكەشی بێ مەغزایە و ئەهلی نواندنی پڕ لە تەهریج و شانۆی بازرگانیە؟

یان نوخبەیەكی پێگەیشتووی خاوەن دیدو ئایدیایەكی قوڵ و پڕ لەستاتیكا؟

بینەری كورد دابەشی هەردوو بەرە بووە، بۆ سەردەمانێك كە شانۆی بازرگانی باوبوو، كۆمەڵێ موهەریج هۆڵی شانۆكانیان بەكەسانی سادەو پرۆپاگەندەی موزەییەف پڕ دەكردەوە، زەرەرو زیانێكی گەورەیان بە شانۆ گەیاندو ئەو هونەرە جوانەیان لە بەرچاوی بینەر ناشیرین كرد، بە شێوەیەك بینەری راستەقینە شەرم لەخۆی بكاتەوە، بۆ لەحزەیەك بوێری ئەوەی ه□ب□□ت لە هۆڵێكی ئاوادا ڕوونیشێ.

ئەو كات دەمانزانی ئەو دیاردە ناشیرینە كاتیەو زەمەن لەگەڵ خۆیدا رایدم□□□، ه□ر كات بەرهەمی (جاد) پەیدا بوو، ئەو موهەریجانە لەشەرمی بینەر خۆیان دەشارنەوەو ل□ بەرچاوان ون دەبن .

بەڵام ئەوەی لەو نێوانەدا ئاستەمە ئەوەیە، کە تۆ پێویستیت بە کاتە، بۆ گۆڕینی واقعێکی تاڵ و نەرێنی بۆ واقعێکی ئەرێنی.
بەتایبەت بۆ گەڕانەوەی شکۆی شانۆیەکی تێکشکاو لە ڕەگو□یشەوە، بۆ شانۆیەك کە لەئاست خۆزگەو ئاواتی بینەر دابێت.
ئەگەر چاو لەرابووردووییەکی نزیك بپۆشین و بڕوانینە هەنگاوەکانی ئەمڕۆمان بۆ بینەری شانۆی کوردی، ئەوە بەگشتی، وێڕای لەبەرچاوگرتنی هەموو کێشەو ئاریشەکانی شانۆی کوردی، گەشبینیەك دەمانگری و هەست بەو گۆڕانە بن□□تیە دەکەین لەجۆری بینەرو حەماسی بینەر بۆ شانۆ.
بەڵام لەگەڵ ئەو گۆڕانکارییەی جۆری بینەر دەبێ بپرسین ئەو هۆکارانە چین کە بوون بە سەرچاوە بۆ دروست بوونەوەی بینەرێکی هوشیار بەشانۆ؟

بێگومان فاکتەری زۆر هەن، دەبنە وەڵامی ئەو پرسیارە، لەوانە:

1.دەست بەکاربوونی کۆمەڵێ دەرهێنەرو ئەکتەری ئەکادیمی بەتوانا، لەوانەی بەراستەقینە خەمخۆری ئایندەی شانۆی کوردین .
2.پشت بەستن بەداهاتی خۆیان بۆ بەرهەم هێنانی بەرهەمە شانۆییەکان, بێ ئەوەی چاوەڕوانی بودجەو هاوکاری حکومەت بکەن، یا چاوەڕوانی قۆرخ کردنی دەرفەتێك بن بۆ گەندەڵی لەسەر حیسابی شانۆیەکی پەڕپووت و هەژار.
3.ئامادەکردنی ئەو بەرهەمانەی کە لەگەڵ خواست و ئارەزووی ئەمڕۆی بینەری کورد دەگونجێن و دەبنە گەرەنتی بۆ راکێشانی بینەر، بەتایبەت راکێشانی خێزان بۆ هۆڵەکانی شانۆ، ئەو خێزانانەی ساڵانێکی دوور بەحەسرتی ئاشنا بوونەوە بوون لەگەڵ شانۆدا.
4.سوود وەرگرتن لەتوانای ئەکتەری لێهاتوو، لەوانەی بینەر ئارەزووی نواندنیان دەکەن و توانای داهێنانیان هەیە لەشانۆدا.
هەندێ نمایشی شانۆیی کە لەسەر ئەو بنچینانە بەرهەمی خۆیان پێشکەش کردووە، لەچەند لایەکەوە بە قازانجی شانۆی کوردی هەڵکەوتنەوە:
یەکەم: ئاستی شانۆی کوردییان بەشێوەیەك بەرز کردەوە، کە هەر دەرهێنەرێك بیەوێت بەرهەمێکی نوێ ی شانۆیی پێشکەش بکات، دەبێت بەهەمان شێوە لەوە بگا کە بینەر چی لە شانۆ دەوێت ؟ هێزی راکێشانی بینەری بۆ هۆڵەکانی شانۆ هەبێت.
بەم شێوەیە دروست بوونی رکابەری لەسەر داهێنان لە نێوان دەرهێنەرەکاندا دەبێتە بنەمایەکی پتەو بۆ سەر لە نوێ دروست بوونەو□ و دەست پێ کردنی قۆناغێکی نوێ لەشانۆی کوردی دا.
جوگرافیای شانۆیی
وەك ل□ژ□ك بینەرو شانۆ دوو هاوکێشەی هاوتەریب و هاوبەشن لەگەڵ

یەكتردا، هیچیان بەبێ ئەوی تریان بوونیان نیە، ماهیەتی هەر یەكێكیان بەوی تریا نەوە بەندە.
بەڵام ئەو هاوكێشەیە لەنیشتیمانی ئێمەدا هاوكێشەیەكی ناوازەیەو شانۆو بینەر نەخراونەتە ناو یەك بازنە.
رەنگە لەهەندێ شوێنی جوگرافی وەك شاری هەولێرو دهۆك بینەر هەبێ بەڵام شانۆ نەبێ، لەشارێكی وەك كەركووك و سلێمانی شانۆو بینەر هاوتەریبن، لەچەمچەمال و كەلارو دەربەندیخان و سۆران بینەر زۆرترە لەشانۆ.. بەڵام هیچ لەو شارو شارۆچكانە وەك شاری هەولێر مەحروم نەكراون لە شانۆو بینەریان ئەوەندە پڕ لە تاسەو حەسرەت نین بۆ شانۆ، كە تێیدا نەك هەر تەنها بینەرانی ئەو شارە بەناچاری بۆ تینوویـەتی شكانیان لەشانۆ ئەو شارو ئەو شار دەكەن و شانۆكارەكانیان دەستەپاچەو بێ ئومێد بوون لەچوونە سەر شانۆ، وای لێهات ئەو شارە دێرینەی شانۆو هەواری تەڵعەت سامان و سەباح عەبدولڕەحمان وفەرهاد شەریف و فەتاح خەتاب و سەعدون یونس و دەیان كەڵە دەرهێنەرو سەدان ئەكتەری بەتوانا، ببنە خاوەنی كەلاوەیەكی شانۆیی، كە تەنها یادگاریەكانی تێدا بمینێتەوە.
كەچی لەنێو ئەو شەوەزەنگە شانۆییەشدا بینەری هەولێر بینەرێكی هەمیشە ئامادەیە بۆ لەئامێزگرتنی شانۆو ئەو بەرهەمانەی دەبنە میوانی هەولێر.
جێگەی ئەسەفە كە لایەنێك نیە خۆی بەبەرپرسیار بزانێ بەرامبەر بەو مەرگەساتەی شانۆ لەو شارەدا، هەندێ لە بەرپرسەكانی ئەو شارە خەمخۆری چاكسازی نین لەو بوارەدا، چونكە پێیان وایە شانۆ سەرچاوەیەكی بازرگانی نیە، ئەوانەش كە بەرپرسی شانۆن، هەست دەكەن شانۆ ئەو پاروە چەورەی جاران نەماوە، بۆیە بوون و نەبونی لای ئەوان وەك یەكە.
ئەوەی لەو نێوەندەدا زەرەرمەند بێت، ئەو بینەرانەن كە خەریكە تامی شانۆیان لەبیر دەچێتەوە، ئەو شانۆكارانەن كە وەك ئاسن ژەنگیان هەڵێنا.

حه یده ر عه بدولڕه حمان